

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

Герасименко В.Г.

“ _____ ” _____ 20 16 р.

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття освітньо-кваліфікаційного

рівня магістра

зі спеціальності 8.14010301 «Туризмознавство» за програмою

«Економіка та управління туризмом»

на тему:

**«Посилення конкурентних позицій та формування міжнародної
конкурентоспроможності туристичних регіонів світу»**

Виконавець:

студентка Факультету міжнародної економіки
(факультет)

Колесніченко Вікторія Сергіївна: (підпис)

Науковий керівник:

Доктор економічних наук, професор

Семенов Василь Федорович (підпис)

Рецензент : _____ (прізвище, ім'я, по батькові)
/підпис/

Одеса 2016

З М І С Т

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади становлення конкурентних позицій туристичних регіонів світу	6
1.1. Сутність та зміст дефініції „туристичні регіони”	6
1.2. Основні чинники зростання конкурентоспроможності туристичних регіонів світу	26
1.3. Методичні підходи до оцінки конкурентних позицій туристичних регіонів світу	40
РОЗДІЛ 2. Дослідження сучасного стану конкурентоспроможності туристичних регіонів світу	50
2.1. Сучасна динаміка розвитку туристичних регіонів світу	50
2.2. Оцінка конкурентних позицій туристичних регіонів світу	60
2.3. Аналіз міжнародної конкурентоспроможності туризму як галузі економіки України	69
РОЗДІЛ 3. Шляхи посилення конкурентних позицій туристичних регіонів світу	79
3.1. Прогнозні оцінки подальшого розвитку туристичних регіонів світу	79
3.2. Основні напрями і етапи забезпечення міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу	86
3.3. Рекомендації щодо прискорення інтеграції туризму України як галузі економіки до Європейського туристичного регіону	99
ВИСНОВКИ	109
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	112

ВСТУП

Актуальність теми. Туристичний регіон - соціальне за своїм характером і кінцевим продуктом утворення. Його продукція - рекреаційні й туристичні послуги, що забезпечують розширене відтворення фізичних і духовних цінностей населення, відпочинок, розваги; ознаками туристичних регіонів є процеси суспільного відтворення, як-то: виробництво, обмін, розподіл і споживання; сезонність туристичної діяльності, виникнення туристичних регіонів на основі просторово обмежених унікальних сполучень туристично-рекреаційних ресурсів. До конкурентних переваг туристичного регіону відносяться: природні, історичні, культурні, економічні, політичні, екологічні, інформаційні складові іміджу регіону; стандарти комунікаційно-технічної, соціальної інфраструктури і відповідної цим чинникам якості надання туристичних послуг у регіоні.

Дослідженням проблем формування та розвитку міжнародної конкурентоспроможності у тому числі й туристичних регіонів присвячені праці багатьох дослідників: А. Александрової, М. Басовської, А. Бовсуновської, М. Бойко, А. Вебера, А. Воскресенського, О. Гранберга, М. Кітінга, В. Кристаллера, А. Льоша, А. Манакова, М. Портера, В. Семенова, І. Смаля. Попри велику увагу до названих питань, наявним є великий перелік проблем, що чекають вирішення, особливо ті з них, що стосуються спроможності туристичних регіонів світу конкурувати з собі подібними. Отже тема дипломної роботи є нагальною і актуальною.

Метою дипломної роботи є узагальнення підходів до дослідження конкурентних позицій туристичних регіонів світу та формулювання рекомендацій щодо активізації участі туристичної галузі України у функціонуванні Європейського туристичного регіону. Для досягнення мети у дипломній роботі передбачено і вирішено коло задач, серед яких найважливішими є уточнення теоретичної бази і сучасних поглядів на заявлену проблему; виявлення передумов і основних причин формування конкурентних позицій макрорегіонів світу; оцінка тенденції розвитку

туристичної галузі України і її перспектив щодо участі у функціонуванні й тіснішої інтеграції до Європейського туристичного регіону.

Об'єктом дослідження є соціально-економічні явища і процеси формування конкурентних позицій туристичних регіонів світу.

Предметом дослідження є теоретичні та науково-практичні основи конкуренції між туристичними регіонами і країнами світу.

Методи дослідження. Методичне забезпечення дипломної роботи спирається на загальнонаукові методи пізнання економічних явищ, серед яких: системний підхід, діалектичний метод, метод статистичного та аналітичного порівняння, таблично-графічний, абстрактно-логічний, причинно-наслідковий, логічного узагальнення тощо.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти ВТО, України, публікації вітчизняних і зарубіжних учених, матеріали міжнародних та вітчизняних наукових зібрань, Державної служби статистики України, періодичні видання, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних положень, а також вирішенні науково-практичних задач щодо формування і розвитку міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу. У процесі дослідження: запропоновано авторське визначення туристичного регіону світу як території, що володіє туристичною атрактивністю, наявністю об'єктів туристичного інтересу, доповнених ресурсними й інфраструктурними факторами, що дають можливість підтримувати і покращувати конкурентні позиції; досліджено міжнародну конкурентоспроможність туристичних регіонів, обумовлену зовнішніми та внутрішніми факторами впливу, серед яких: природна, культурно-історична, комунікаційна, інфраструктурна, екологічна атрактивність; підготовлені рекомендації щодо створення сприятливих умов для розвитку потенціалу вітчизняної туристичної галузі як важливої складової Європейського туристичного регіону.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні їх

у підготовці документів і нормативних актів, спрямованих на подальшу розбудову туристичних регіонів і країн світу.

Особистий внесок магістранта. Дипломна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням.

Обсяг і структура дипломної роботи. Дипломна робота вміщує в себе вступ, розділи (3), висновки, список літератури - 69 найменувань. Дипломна робота викладена на 119 сторінках друкованого тексту, включаючи 22 таблиці, 6 рисунків.

ВИСНОВКИ

Вплив природних і соціально-економічних, історичних, політичних та інших факторів розвитку туристичної галузі обумовлює поділ територій світових держав на туристичні регіони. Туризм з точки зору міжнародних економічних відносин і підвищення ефективності функціонування світової економіки є провідною галуззю, чинником підвищення міжнародної конкурентоспроможності національних економік і пріоритетним напрямом стимулювання господарського розвитку туристичних регіонів і окремих країн. Сучасне світове господарство характеризується тенденціями загострення міжрегіональних конкурентних відносин.

Туристичний регіон є системою, що складається з туристичних країн, які мають природні, цивілізаційні, історичні, культурні, етнічні, релігійні, рекреаційні ознаки й об'єкти туристичного інтересу й ідентифікуються ресурсними та інфраструктурними факторами, що створюють відповідну туристичну спеціалізацію.

Аналіз класифікації туристичних регіонів за притаманними їм ознаками дав змогу запропонувати структурну композицію концептуальних підходів щодо систематизації рівнів туристичних регіонів з точки зору їх ієрархічної структури (мегарівень, макрорівень, мезорівень, мікрорівень), що надає більш точне уявлення про структуру світової туристичної галузі.

Досліджено види туристичної привабливості, що впливають на рівень міжнародної конкурентні переваги туристичних регіонів: рівень розвитку матеріально-технічної бази туризму, екологічну, комунікаційну і культурно-історичну атрактивність, стан криміногенної ситуації, рівень транспортної доступності, загальний імідж регіону.

Запропоновано розрахунок інтегрального показника, який надає узагальнену оцінку конкурентних позицій туристичного регіону.

На основі проведеного аналізу встановлено, що основні показники розвитку міжнародного туризму характеризуються стабільною та достатньо потужною динамікою. За період 1950-2015 рр. міжнародні туристські

прибуття збільшилися у 43 рази, обсяги надходжень від міжнародного туризму зросли майже у 551 раз, що обумовлено збільшенням кількості населення в країнах з індустріальною економікою, зростанням терміну відпочинку та доходів населення.

Обґрунтовано домінування Європейського туристичного регіону за показниками туристських прибуттів та надходжень від міжнародного туризму, що пояснюється активнішим у цьому регіоні розвитком економічних та соціальних факторів, для яких характерним є підвищення рівня розвитку життя населення, транспортна доступність, географічне місце розташування, наявність історико-культурних та природних рекреаційних ресурсів тощо.

Отримано рейтинг туристичних регіонів світу за рівнем запропонованого інтегрального показника міжнародної конкурентоспроможності. Порівнюючи отримані оцінки, встановлено, що конкурентна привабливість Європейського регіону як туристичного у 2,2 рази переважає Азійсько-Тихоокеанський та на 87% Американський регіон. Конкурентоспроможність країн ЄС як туристичного регіону в 2,2 рази переважає НАФТА та на 75% - АСЕАН.

На основі побудованих моделей здійснено прогностичні оцінки динаміки потоків міжнародних туристів до туристичних регіонів та обсягів надходжень від туризму. Відмічено загальну тенденцію зростання обсягів міжнародних прибуттів до всіх туристичних регіонів і водночас, простежується наявність регіональних зрушень у світовій туристичній галузі. Частка Європейського та Американського регіонів буде поступово скорочуватися, що в свою чергу призведе до збільшення частки Азійсько - Тихоокеанського регіону. З іншого боку, потоки до Європейського регіону в 2 рази переважають потоки до Азійсько - Тихоокеанського регіону і в 3 рази більші за Американський регіон. Динаміка обсягів туристичних надходжень тісно корелює з динамікою чисельності туристичних потоків.

Враховуючи необхідність наближення рівня розвитку національної туристичної індустрії України до європейських вимог та стандартів у сфері

туризму, запропоновано перелік рекомендацій щодо системи взаємоузгоджених інструментів впливу на туристичну галузь, а саме: фінансово-економічних, регуляторних, інфраструктурно-технологічних, інноваційно-інформаційних та соціально-психологічних інструментів. Впровадження запропонованої системи інструментів з реалізації механізму удосконалення національній туристичній галузі сприятиме розвитку її потенціалу та конкурентних переваг, а також створить умови для поступової інтеграції України до Європейського туристичного регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова А. Ю. Международный туризм / Александрова А. Ю. - М. : КноРус, 2011. - 464 с.
2. Андерсон В. Регіональна конкуренція як фактор соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації / В. Андерсон // Агора. Подолання розбіжностей - розвиток особливостей. - Київ : Стилос, 2006. - Вип. 4. - С. 66-72.
3. Андерсон Н. В. Конкурентоспроможність прикордонних регіонів України в умовах євроінтеграції : монографія / Н. В. Андерсон, М. Л. Скорик ; Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. - Одеса : ТЕС, 2014. - 224 с.
4. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізми реалізації : монографія / Л. Л. Антонюк. - Київ : КНЕУ, 2004. - 275 с.
5. Баумгартен Л. Конкурентоспособность туристских услуг: методы оценки / Л. Баумгартен // Проблемы теории и практики управления. - 2010. - № 3. - С. 42-49.
6. Безугла В. О. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України / В. О. Безугла // Коммунальное хозяйство городов : научно-техн. сб. - 2006. - № 70. - С. 53-60.
7. Бейдик О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія / О.О. Бейдик - К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. - 395 с.
8. Белозубенко В. С. Онтология интеграционных процессов на уровне регионов мира / В. С. Белозубенко, А. С. Усова // Научные труды Дон НТУ. Серия : Экономическая : сб. науч. тр. - Донецк, 2005. - Вып. 91. - С. 79-86.
9. Большой энциклопедический словарь / отв. ред. И. Лапина. - Москва : АСТ, 2003. - 1248 с.

10. Борушак М. Стратегія розвитку туристичних регіонів : автореф. дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.00.05 Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка / Борушак Мирослав; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. - Львів, 2008. - 38 с.
11. Брикова І. В. Детермінанти міжнародної конкурентоспроможності національних регіонів у глобальному економічному просторі / І. В. Брикова // Міжнародна економічна політика. - 2007. - № 2(7). - С. 5-33.
12. Булатова О. В. Регіональна складова глобальних інтеграційних процесів : монографія/ О. В. Булатова.- Донецьк : ДонНУ, 2012. -386 с.
13. Василенко В. Н. Конкурентоспособность регионов: истоки, оценки и перспективы: монография / В. Н. Василенко, О. Ю. Агафоненко, В. Е. Будяков ;НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исслед. - Донецк : Юго-Восток : ЛТД, 2008. - 363 с.
14. Воскресенский А. Д. Региональные подсистемы международных отношений и регионы мира: (к постановке проблемы) / А. Д. Воскресенский // Восток - Запад - Россия : сб. ст. - Москва : Прогесс-Традиция, 2002. - С.131-144.
15. Геєць В. Конфігурація геополітичної карти світу та її проблемність / В. Геєць // Економіка України. - 2011. - № 1. -С. 4-15.
16. Гладій І. Міжнародна регіональна економіка як наука / І. Гладій // Журнал європейської економіки. - 2006. - Т. 5, № 3. -С. 220-236.
17. Гончарук Т. І. Конкуренція і конкурентоспроможність: зміст і розвиток в перехідній економіці / Т. І. Гончарук. - Суми : ВВП Мрія-1 ЛТД, УАБС, 2003. - 60 с.
18. Горбунов Н. П. Конкурентоспособность туристических услуг. Проблемы и способы оценки / Н. П. Горбунов, О. Н. Яценко, И. А. Небога // Вісник НТУ «ХПІ». Серія : Актуальні проблеми управління та фінансово - господарської діяльності підприємства. - Харків, 2013. - № 53 (1026). - С. 35-43.
19. Гранберг А. Г. Основы региональной экономики / А. Г. Гранберг. -

4-е изд. - Москва : ГУ ВШЭ, 2004. - 495 с.

20. Державне агентство України з туризму і курортів [Електронний ресурс] : офіц. сайт. - Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua> - Назва з екрану.

21. Державний комітет статистики України Статистична інформація. Культура. Туризм // Офіц. сайт [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

22. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / авт.-уклад. В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух ; передм. В. М. Литвина. - Київ : Слово, 2006. - 372 с.

23. Заячківська Г. Туристичний імідж країни: суть та проблеми формування / Г. Заячківська // Вісник Тернопільського національного економічного університету. - Тернопіль, 2011. - Вип. 3. - С. 16-22.

24. Изменение климата, 2013. Физическая научная основа. Вклад рабочей группы I в пятый доклад об оценке межправительственной группы экспертов по изменению климата: Резюме для политиков [Электронный ресурс] / ред. Т. Ф. Стоккер, Д. Цинь, Д.-К. Платтнер и др. - МГЭИК, Швейцария, 2013. - 28 с. - Режим доступа: http://www.climatechange2013.org/images/report/WG1AR5_SPM_brochure_ru.pdf

25. Иншакова Е. И. Мегарегионы: теория и практика идентификации в пространстве мегаэкономики / Е. И. Иншакова, А. Ю. Волошина // Региональная экономика. Юг России. - 2013. - № 2. - С. 16-21.

26. Карп В.С. Вплив туристичної індустрії на міжнародні конкурентні позиції України / В.С.Карп // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб. наук. праць. - Вип.105, ч. I. - К: КНУ ім. Т.Шевченка. - 2012. - С.70-74.

27. Кифяк В. Організація туристичної діяльності в Україні / В.Ф. Кифяк - Чернівці: Книги-XXI, 2003. - 300 с.

28. Кіптенко В. К. Менеджмент туризму / В. Кіптенко. - Київ : Знання, 2010. - 502 с.

29. Колосінська М.І. Формування та розвиток конкурентоспроможної туристичної сфери України: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.03 - Економіка та управління національним господарством / Колосінська Мар'яна Іванівна; Національна академія наук України ін-т регіональних досліджень. - Львів, 2014. - 195 арк.

30. Конкурентоспособность регионов: теоретико-прикладные аспекты : науч. издание / под ред. Ю. К. Перского, Н. Я. Калюжной. - Москва : ТЕИС, 2003. - 472 с.

31. Конкурентоспроможність економіки України : стан та перспективи підвищення : монографія / О. М. Бородіна, Т. В. Бурлай, Н. І. Горшкова та ін. ; за ред. І. В. Крючкової. - Київ : Основа, 2007. - 488 с.

32. Концепція Державної цільової програми розвитку туризму і курортів на 2011-2015 роки [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://vuppi.at.ua/publ/zakonodavcha_baza_shhodo_invalidiv/vidpochinok_invalidiv/koncepcija_derzhavnoji_cilovoji_programi_gozvitku_turizmu_v_ukrajini_na_2011_2015г_г/23-1-0-164.

33. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О. О. Любіцева. - Київ : Альта-прес, 2002. - 436 с.

34. Матыцын А. К. Вертикальная интеграция: теория и практика : монография / А. К. Матыцын. - Москва : Новый век, 2002. - 368 с.

35. Мацука В. М. Методика оцінки конкурентних переваг туристичної привабливості регіону/ В. М. Мацука, К. В. Осипенко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Економіка. - Маріуполь, 2012. - № 4. - С. 32-41.

36. Мельниченко С. В. Інформаційні технології в туризмі: теорія, методологія, практика : монографія/ С. В. Мельниченко. - Київ : Київ.нац.торг.-економ.ун-т, 2007.-493 с.

37. Нездоймінов С. Г. Туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід : монографія / С. Г. Нездоймінов. - Одеса : Астропринт, 2009. - 304 с.

38. Нечай О. О. Оцінка конкурентоспроможності регіону / О. О. Нечай // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : зб. наук. пр. / Приазов. держ. техн. ун-т. - Маріуполь, 2010. -Т. 3. - С. 179-184.
39. Окладникова Е. А. Международный туризм. География туристских ресурсов мира / Окладникова Е. А. - СПб. : Корона Принт, 2002. - 382 с.
40. Осипенко К. В. Аналіз світового ринку туристичних послуг/ К. В. Осипенко // Культура народів Причорномор'я : науч. журн. / Крым. науч. центр НАН України. - Симферополь : Тавр. нац. ун-т им. В. И. Вернадского, 2012. - № 237. - С. 41-45.
41. Осипенко К. В. Оцінка міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу / К. В. Осипенко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Економіка / за заг. ред. К. В. Балабанова. - Маріуполь, 2014. - Вип. 8. - С. 188-199.
42. Осипенко К. В. Пріоритетні напрями розвитку світового ринку туристичних послуг/ К. В. Осипенко // Вісник Донецького національного університету. Серія : Економіка і право. - Донецьк, 2013. - № 2. - С. 182-186.
43. Показатели достижения целей в области развития, сформулированных в Декларации тысячелетия [Электронный ресурс] // Статистический отдел Организации Объединенных Наций.- Режим доступа: <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Data.aspx>
44. Портер М. Конкурентное преимущество: как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость : пер. с англ. / М. Портер. - Москва : Альпина : Бизнес Букс, 2005. - 714 с.
45. Пухальський В. В. Аналіз конкурентоспроможності України в сфері міжнародного туристичного бізнесу / В. В. Пухальський, Р. М. Гончарська // Вісн. Хмельниц. нац. ун-ту. Серія : Екон. науки. - 2009. - № 5, т. 2. - С. 226-230.

46. Романов А. А., Саакянц Р. Г. География туризма / А. А. Романов, Р. Г. Саакянц. - М.: Советский спорт, 2004. - 461 с.
47. Розвиток туристичного бізнесу в регіоні : монографія / за ред. І. М. Школи. - Чернівці : Книги ХХІ ст., 2007. - 291 с.
48. Регіональний вимір рекреаційно-туристичної діяльності // За ред. В. Ф. Семенова / Монографія, Одеса, Оптимум.-2008.-201с.
49. Семенов В. Ф. Географія туризму./ Семенов В. Ф. , Назаренко О. В./ Одеса, Атлант, 2016, 405с.
50. Семенов В. Ф.. Використання потенціалу нової економіки при формуванні інноваційних структур організації і управління туризмом / В. Ф. Семенов, О. В. Басюк : монографія. – О. : Атлант, 2013. – 356 с.
51. Семенов В. Ф. Державне регулювання та управління регіональним розвитком туризму / В. Ф. Семенов // Экономика и управления. - 2010. - № 1. С. 40-44.
52. Семенов В. Ф. Методи оцінювання конкурентоспроможності туристичного підприємства / В. Ф. Семенов, М. В. Жигаліна // Науковий вісник. - Одеса, 2010. - № 14 (115). - С. 75-85.
53. Семенов В. Ф. Конкурентні переваги мережевих структур кластерного типу. Монографія.: // Семенов В. Ф., Білега О. В. - Одеса: Атлант ВОІ СОГУ, 2014. – 236 с.
54. Семенов В. Ф., Управління регіональним розвитком туризму: навч посібник/ Семенов В. Ф., Герасименко В. Г., Горбань Г. П.; за ред. В. Ф. Семенова/. - Одеса-Сімферополь: ВД «Аріал», 2012. - 340с.
55. Смаль І. В. Особливості і проблеми розвитку міжнародного туризму у контексті глобалізаційних процесів / І. В. Смаль // Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. - 2008. - Вип. 24. - С. 327-335.
56. Стерлигова А. Н. Уровни интеграции управления организацией / А. Н. Стерлигова // Прикладная логистика. - 2005. - № 11. - С. 42-54.
57. Стратегічне управління національним економічним розвитком :

монографія : у 2 т. / за заг. ред. О. В. Кендюхова. - Донецьк : ДонНТУ, 2013. - Т. 2. -392 с.

58. Ткаченко Т. І. Конкуренентоспроможність в туризмі як провідний напрям сталого розвитку / Т. І. Ткаченко // Науково-інформаційний вісник Академії наук вищої освіти України. - 2012. - № 2(79). - С. 96-104.

59. Туризм в системі пріоритетів регіонального розвитку : монографія / за ред. проф. В. В. Алексанрова. - Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. - 268с.

60. Туристські дестинації (теорія управління, бренд) : монографія / Т. І. Ткаченко, С. В. Мельниченко, М. Г. Бойкота ін. ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. - Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. -347 с.

61. Удачина М. Конкуренентоспособность: География роста [Электронный ресурс] / М. Удачина // Ведомости. - 2008. - № 195 (2217). - Режим доступа:<http://www.vedomosti.ru>

62. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку : монографія : у 2 т./ Д. Лук'яненко, Л. Антонюк, А. Поручник та ін. - Київ : КНЕУ, 2006. -Т. 1. - 816 с. ; Т. 2. - 592 с.

63. Фатхутдинов Р. А. Стратегическая конкурентоспособность : учебник / Р. А. Фатхутдинов. - Москва : Экономика, 2005. - 504 с.

64. Шохзода С. Некоторые теоретические подходы к определению региона и региональных макропроцессов взаимодействия (регионализация, регионализм) [Электронный ресурс] / С. Шохзода. - Режим доступа: <http://www.centralasia.narod.ru/articles/12.pdf>.

65. Krugman P. R. International Economics: Theory and Policy / P. R. Krugman, Maurice Obstfeld. - New York: Harper Collins College Publishers, 1992. - 795 p.

66. Gunnarsson M. Regionalism and security - two concepts in the wind of change/ M. Gunnarsson // Nuclear Risks, Environmental, and Development Co-operation in the North of Europe: Proceedings from the Conference in Apatity, June 19-23, 1999.- Centre for Regional Science, Univ. (CERUM), 2000 -

ULR://http://www.umu.se/cerum/publikationer/pdfs/NSB_1_00_6_1.pdf

67. Monitoring CO2 emissions from new passenger cars in the EU: summary of data for 2013. [Electronic resource].- Mode of access: <http://www.eea.europa.eu/publications/monitoring-co2-emissions-from-new-1>.

68.. World Economic Forum [Electronic resource] : official site - Mode of access: <http://www.weforum.org/>.

69.World Tourism [Electronic resource] : official site - Mode of access: <http://www.world-tourism.org>.